

KORPUSNA ANALIZA PODALJŠEVANJA SAMOSTALNIKOV MOŠKEGA SPOLA NA -O

Špela Arhar Holdt, Mojca Stritar

Uvod

Pri vprašanju pregibanja nekaterih skupin samostalnikov je opaziti razhajanja med obstoječim jezikovnim predpisom in dejansko jezikovno rabo. V pričujočem prispevku se osredotočava na eno teh skupin, tj. samostalnike prve moške sklanjatve, ki se končajo na nenaglašeni *-o* (npr. *evro, avto, Marko*).

V pravilih *Slovenskega pravopisa* 2001 je v členu 785 med drugim zapisano, da se »neknjižno [...] s *t* podaljšujejo tudi osnove na *-o*, npr. *Marko °ta, sinko °-ta*« (SP 2001: §785). To splošno vodilo lahko jezikovni uporabniki dopolnijo s podatki iz slovarskega dela pravopisa, v katerem je tovrstnim samostalnikom pripisana sklanjatvena paradigma brez podaljševanja. Pri nekaterih samostalnikih je poleg tega navedena še podaljšana roditeljska končnica, poleg nje pa simbol za *nepravilno* (krožec °).

Kljub temu je v rabi, zlasti v govoru, pogosto zaslediti tudi sklanjanje s podaljševanjem. H. Dobrovoljc in N. Jakob (2011) izpostavljata primere, v katerih sklanjanje brez podaljšave govorcem zveni nenaravno ali pa celo povzroča dvoumnost:

»Knjižni način pregibanja imen tega tipa (*Božo* rod. *Boža*, *Samo* rod. *Sama*, *Sašo* rod. *Saša*) in tudi občnih besed (*volvo* rod. *volva*, *mačo* rod. *mača*) se pojavlja večinoma v pisanem jeziku (o čemer pričajo korpusni podatki), sklanjanje brez podaljšane *t* zato uporabniki pogosto sprejemajo kot prisiljeno in nenaravno. Hkrati pa je podaljšana oblika zaradi enoumne rekonstrukcije osnovne (imenovalniške) oblike bolj povedna, npr. roditeljska oblika *Marka* se pojavlja pri imenih *Marko* in *Mark*, *Markota* pa le pri *Marko*.« (Dobrovoljc, Jakob, 2011: 23).

V prispevku želiva razpravo o obravnavanem podaljševanju samostalnikov dopolniti s podatki o aktualni jezikovni rabi. Najin glavni namen je identificirati, kateri od potencialno problematičnih samostalnikov so v rabi najpogostejši in kateri se v pisnem korpusu podaljšujejo ter kateri ne. Na podlagi korpusne analize želiva ovrednotiti uspešnost slovenskega pravopisa¹ pri predstavljanju podaljševanja jezikovnemu uporabniku in nakazati možne alternative pri prihodnji obravnavi tega vprašanja.

1 Zaradi prostorskih omejitev se v prispevku osredotočava le na eksplicitno normativni in s tem za razpravo relevantnejši pravopisni slovar, medtem ko ob strani puščava SSKJ. Njegov hitri pregled sicer pokaže, da ta na ravni podaljševanja navaja več dvojnic kot 'SP, saj pri obravnavi podaljševanja sledi izpisanemu jezikovnemu gradivu, medtem ko pravopisni slovar k vprašanju pristopa sistemsko.

1 Analiza korpusnih podatkov

Podatki o podaljševanju samostalnikov moškega spola na nenaglašeni *-o* v aktualni jezikovni rabi so bili pridobljeni z analizo korpusa Gigafida.² Za izhodišče analize sva vzeli frekvenčni seznam vseh lem,³ ki se končajo na *-o* in so obenem označene kot samostalnik moškega spola.⁴ Nato sva ročno pregledali najpogostejših sto tovrstnih lem, označenih kot lastno ime, in najpogostejših sto lem, označenih kot občno ime. Med pregledom podatkov sva z obeh seznamov odstranili primere, ki ne sodijo k problemu raziskave, tj. kratice (npr. *HBO*, *PRO*, *GSO*), samostalnike na naglašeni *-o*, ki sledijo drugi sklanjatveni paradigmi (npr. *nivo*, *casino*, *biro*), in druge nerelevantne primere (npr. *Yahoo*, *foto*, *mio*).

Po selekciji je ostalo 96 lastnoimenskih in 72 občnoimenskih samostalnikov. Za vsakega od njih sva v spletni različici korpusa Gigafida preverili, kolikokrat se pojavi v podaljšani obliki.⁵ Preverili sva tudi, ali se posamezni od samostalnikov pojavlja v spletni različici pravopisnega slovarja (iSP 2010), in zabeležili, ali je pri obravnavanem primeru podaljševanje eksplicitno omenjeno oz. odsvetovano ali ne.

Rezultati so predstavljeni v poglavjih 2 (lastnoimenski samostalniki) in 3 (občnoimenski samostalniki). V prvem delu obeh poglavij predstavlja preglednico, ki za vsakega od obravnavanih samostalnikov prinaša naslednje vrste informacij:

- (I) podatek o frekvenci leme v celotnem korpusu Gigafida,
- (II) opredelitev, ali se beseda pojavlja v iSP ali ne,
- (III) opredelitev, ali iSP za obravnavano besedo eksplicitno odsvetuje podaljševanje ali ne,
- (IV) podatek o frekvenci podaljšanih oblik v korpusu Gigafida.

V drugem delu poglavij podatke iz preglednice obravnavava po skupinah in jih interpretirava. Ker je glavni namen tega prispevka prikazati splošne trende podaljševanja samostalnikov v sodobni pisni slovenščini, se primerom rabe v kontekstu posvečava le mestoma.

2 V času pisanja je korpus na naslovu <www.gigafida.net> na voljo v beta različici. Korpus prinaša pisna besedila (približno 1,15 milijarde besed), nastala primarno med leti 1998 in 2010. O korpusu prim. Logar Berginc idr. 2012.

3 Opozoriti je treba, da je bil frekvenčni seznam lem pripravljen na izvorni različici korpusa, ki se od trenutne različice nekoliko razlikuje glede količine zajetih besedil, vendar na podatke v vrhu seznama to ne bi smelo imeti velikega vpliva.

4 Ker sva pri določitvi izhodiščne množice samostalnikov izhajali iz avtomatsko pripisanih lem in oblikoskladenskih oznak, je treba upoštevati vpliv označevalnih napak na kakovost podatkov. Problematični so predvsem tisti primeri, pri katerih je visoka frekvenca posledica napačnega razdvoumljanja enakopisnih besednih oblik (prim. ime *Samo* in besede *sam*, *samo*, *samota*).

5 Pri šteju sva upoštevali vse podaljšane primere, tudi tiste, ki so v korpusu podvojeni, saj so duplikati všteti tudi v podatek o frekvenci celotne leme v korpusu. V prispevku navajava golo frekvenco podaljšav in ne razmerja med podaljšanimi ter nepodaljšanimi oblikami. Za v rabi najpogostejše samostalnike je namreč značilno, da se nepodaljšane oblike pojavljajo bistveno pogosteje kot podaljšane, zato podatek o razmerju nima prave vrednosti, bolj je relevantna informacija, ali se samostalnik sploh podaljša ali ne.

2 Lastnoimenski samostalniki

	Lastno ime	Frekvenca leme v GF	Pojavitev v ⁱ SP	Eksplicitno opozorilo na podaljševanje v ⁱ SP	Frekvenca podaljšav v GF
1	<i>Marko</i>	110588	+	+	97
2	<i>Vlado</i>	60418	+	+	22
3	<i>Branko</i>	59609	+	+	53
4	<i>Janko</i>	49146	+	+	94
5	<i>Slavko</i>	47362	+	+	20
6	<i>Samo</i>	46211	+	+	87
7	<i>Drago</i>	45087	+	+	32
8	<i>Mirko</i>	36744	+	+	42
9	<i>Darko</i>	36565	+	+	45
10	<i>Sašo</i>	34112	+	+	59
11	<i>Ivo</i>	33336	+	+	72
12	<i>Danilo</i>	31398	+	+	23
13	<i>Vinko</i>	30287	+	+	40
14	<i>Miro</i>	29956	+	+	86
15	<i>Tito</i>	29177	+	-	48
16	<i>Srečko</i>	28684	+	+	61
17	<i>Mario</i>	25707	+	+	35
18	<i>Zlatko</i>	24527	+	+	37
19	<i>Antonio</i>	23421	-		0
20	<i>Zmago</i>	22178	+	+	42
21	<i>Chicago</i>	21975	+	-	0
22	<i>Milano</i>	19004	+	-	0
23	<i>Stanko</i>	18937	+	+	20
24	<i>Rajko</i>	18455	+	+	25
25	<i>Željko</i>	17287	+	+	3
26	<i>Elektro</i>	17096	-		0
27	<i>Lado</i>	16894	+	+	58
28	<i>Rado</i>	15122	+	+	51
29	<i>Oto</i>	14673	+	+	3
30	<i>Vito</i>	14641	+	+	19
31	<i>Toronto</i>	14509	+	-	0
32	<i>Franjo</i>	13890	+	-	16
33	<i>Zdravko</i>	13724	+	+	9
34	<i>Vojko</i>	13444	+	+	8
35	<i>Niko</i>	13360	+	+	42
36	<i>Mišo</i>	13316	+	+	41
37	<i>Diego</i>	13165	-		6
38	<i>Zvonko</i>	12785	+	+	14
39	<i>Fernando</i>	12749	-		0
40	<i>Torino</i>	12733	+	-	0

	Lastno ime	Frekvenca leme v GF	Pojavitev v 'SP	Eksplicitno opozorilo na podaljševanje v 'SP	Frekvenca podaljšav v GF
41	Zdenko	12679	+	+	2
42	Murko	12531	+	+	389
43	Bruno	12396	+	+	42
44	Rio	11638	+	-	0
45	Tokio	11613	+	-	0
46	Božo	11295	+	+	36
47	Trimo	11156	-		0
48	Alonso	11001	-		20
49	Francisco	10986	+	-	0
50	Ljubo	10672	+	+	40
51	Hugo	10669	-		12
52	Romeo	10586	+	-	0
53	Marco	10073	-		0
54	Kongo	9943	+	-	8
55	Tomo	9805	+	+	47
56	Silvo	9747	+	+	10
57	Edo	9689	+	+	27
58	Orlando	9683	+	-	14
59	Paolo	9649	-		1
60	Roberto	9633	+	-	0
61	Leo	9449	+	-	22
62	Ronaldo	9297	-		58
63	Lovro	9076	+	+	8
64	Oslo	8903	+	-	0
65	Zorko	8718	+	+	3
66	Riko	8663	-		0
67	Porto	8281	+	-	0
68	Leonardo	8248	+	-	1
69	Tanko	8224	-		25
70	Fabio	8172	-		1
71	Cvetko	8053	+	+	0
72	Jenko	7800	+	+	2
73	Perko	7511	+	+	7
74	Boško	7493	-		19
75	Silvio	7456	-		0
76	Franco	7366	+	-	9
77	Dino	7348	-		16
78	Nino	7345	+	+	7
79	Jelko	7337	+	+	9
80	Beno	7268	+	+	77
81	Dario	7019	-		0
82	Savo	6943	+	+	0
83	Renato	6920	+	-	0
84	Santiago	6843	+	-	0

	Lastno ime	Frekvenca leme v GF	Pojavitev v 'SP	Eksplicitno opozorilo na podaljševanje v 'SP	Frekvenca podaljšav v GF
85	<i>Andro</i>	6752	–		4
86	<i>Milko</i>	6716	+	–	10
87	<i>Cveto</i>	6490	+	–	5
88	<i>Sacramento</i>	6234	–		0
89	<i>Joško</i>	6132	–		38
90	<i>Žarko</i>	6005	+	+	3
91	<i>Palermo</i>	5793	+	–	0
92	<i>Pedro</i>	5768	–		23
93	<i>Sergio</i>	5730	–		6
94	<i>Picasso</i>	5701	+	–	1
95	<i>Volvo</i>	5700	–		66
96	<i>Galileo</i>	5653	–		0

Preglednica 1: V rabi najpogostejši lastnoimenski samostalniki moškega spola na nenaglašeni -o.

2.1 Obravnava lastnoimenskih samostalnikov v 'SP

Primere v preglednici 1 je mogoče razdeliti v nekaj skupin:

2.1.1 Samostalniki, ki jih v 'SP ni

Med lastnimi imeni, ki jih v 'SP ni, najdemo večinoma tuja poimenovanja, predvsem osebna lastna imena: *Alonso, Antonio, Dario, Diego, Dino, Fabio, Fernando, Galileo, Hugo,*⁶ *Marco, Paolo, Pedro, Ronaldo, Sacramento, Sergio, Silvio.* V tej skupini podatkov so tudi nekatera domača osebna imena in imena podjetij: *Andro, Boško, Joško, Riko, Tanko; Elektro, Trimco, Volvo.*⁷ Po večini gre za imena, ki se v korpusu pojavljajo zaradi aktualnih političnih, športnih in drugih dogodkov.

2.1.2 Samostalniki, pri katerih je v 'SP podaljšava eksplicitno navedena kot nepravilna

Pri več kot polovici primerov iz preglednice 1 'SP podaljšavo eksplicitno navaja kot nepravilno (navaja podaljšano roditeljsko končnico, ki je opremljena s krožcem za *nepravilno*). Ker ta skupina sestoji izključno iz domačih osebnih lastnih imen, je mogoče sklepati, da je smernica 'SP opozarjati na podaljševanje pri domačih osebnih imenih in priimkih, pri tujih osebnih in zemljepisnih imenih pa ne (čeprav je najti tudi primere domačih lastnih imen, kjer opozorila ni, gl. pogl. 2.1.3).

Korpusni podatki kažejo, da se domača lastna imena v resnici pogosto podaljšujejo. Med najpogosteje podaljševanimi so npr. *Beno, Branko, Ivo, Janko, Lado, Marko, Miro, Murko, Rado,*

6 *Hugo* se v slovarju pojavlja kot francoski priimek (z naglašnim -o), v korpusu pa tudi kot osebno ime z naglasom na prvem zlogu.

7 *Volvo* se v 'SP pojavlja zapisan z malo začetnico, kot tak je predstavljen v preglednici 2.

Samo,⁸ *Srečko* in *Sašo*. V preglednici 1 zato izstopata *Cvetko* in *Savo*, za katera gradivo v korpusu Gigafida ne izkazuje podaljšanih oblik.

2.1.3 Samostalniki, pri katerih 'SP ne opozarja na podaljšavo

Samostalnike, pri katerih slovar 'SP podaljševanja ne odsvetuje eksplicitno, ampak ustrezno sklanjatveno izbiro nakazuje le z navedbo nepodaljšane oblike za roditelj, je mogoče glede na število podaljšav v korpusu razvrstiti v dve podskupini.

V prvi so samostalniki, ki se v rabi dejansko ne podaljšujejo: *Chicago, Francisco, Milano, Oslo, Palermo, Porto, Renato, Rio, Roberto, Romeo, Tokio, Torino, Toronto, Santiago*. Kot vidimo, gre predvsem za zemljepisna in nekatera tuja osebna lastna imena. Med primeri izstopa ime *Renato*, ki je domače osebno lastno ime in bi ga zato bolj pričakovali pri 2.1.2.

V drugi podskupini so samostalniki, ki se v korpusu podaljšujejo. Zgolj nekajkrat se v rabi podaljšajo samostalniki *Franco, Kongo, Leonardo, Picasso*, med 10 in 50 podaljšav pa je najti pri samostalnikih *Orlando, Leo, Franjo, Tito*. Zadnja dva med primeri kot domači lastni imeni ponovno izstopata, glede na dejstvo, da se zemljepisna lastna imena v rabi tipično ne podaljšujejo, pa nekoliko presenetli tudi samostalnik *Kongo*.

2.2 Podaljševanje lastnoimenskih samostalnikov v korpusu Gigafida

Korpusni podatki potrjujejo, da so s stališča obravnavanega podaljševanja posebej problematična domača osebna lastna imena. 83 % samostalnikov v preglednici 1 je lastnih imen, in kar je domačih, se skoraj vsa relativno pogosto podaljšujejo. V vrhu po številu podaljšav so npr. *Murko* (389), *Marko* (97), *Janko* (94), *Samo* (87), *Miro* (86), *Beno* (77), *Ivo* (72), *Srečko* (61), *Sašo* (59), *Lado* (58), *Ronaldo* (58), *Branko* (53), *Rado* (51). Na drugi strani se tuja (tipično italijanska) imena podaljšujejo redko ali pa sploh ne, npr. *Roberto, Marco, Romeo, Dario*.

Tudi korpusne analize drugih primerljivih jezikovnih pojavov kažejo, da želijo jezikovni uporabniki domača osebna lastna imena v sklonskih oblikah ohraniti čim bližje osnovni obliki. Jezikovna pravila, ki zahtevajo drugače, so zato v rabi pogosto kršena. Moška imena na *-o* so denimo v samem vrhu na seznamu napak preglasa: pri imenih *Sašo, Mišo, Rašo* število napak pri preglasu skoraj dosegajo število pravih zapisov.⁹

Razlog za podaljševanje nekaterih lastnih imen je mogoče iskati v izogibanju dvoumnim sklonskim oblikam (Dobrovoljc, Jakop 2011: 23). Poleg v navedenem delu izpostavljenе dvoumnosti pri moških imenih tipa *Marko* (rod. *Marka*) in *Mark* (rod. *Marka*) je mogoče kot more-

8 Kot je bilo omenjeno v poglavju 1, je treba pri razumevanju podatkov upoštevati napake v frekvencah, ki nastanejo zaradi enakopisnih besednih oblik. Primer *Samo* je tipičen tovrsten problem, saj so tako nepodaljšane kot podaljšane oblike tega samostalnika enakopisne z drugimi slovenskimi besedami različnih besednih vrst (*sam, samo, samota*).

9 V korpusu Gigafida npr. najdemo naslednje frekvence oblik: *Sašem* (867), *Sašom* (754), *Mišem* (141), *Mišom* (163), *Rašem* (85), *Rašom* (71). Napake preglasa so bile analizirane v sklopu priprave pedagoške korpusne slovnice (več o tem viru Arhar Holdt idr. 2011).

bitni razlog za podaljševanje omeniti še prekrivnost nekaterih rodilniških oblik z ženskimi lastnimi imeni (npr. *Mira, Iva, Saša*). Vzrok za nekatere podaljšave pa je morda tudi tvorba po analogiji z moškimi imeni, ki se končajo na *-e* (*Tine*, rod. *Tineta*).

Kot je razvidno iz analiziranih podatkov, se na drugi strani zemljepisna lastna imena v korpusu ne podaljšujejo. Med vsemi pregledanimi primeri je najti le eno izjemo, in sicer samostalni *Kongo*. Tudi stvarna lastna imena se redko podaljšujejo. Relevantne podaljšave najdemo samo pri samostalniku *Volvo* (66), vendar bolj na račun poimenovanja avtomobila kot avtomobilskega proizvajalca.

3 Občnoimenski samostalniki

	Občno ime	Frekvenca leme v GF	Pojavitev v 'SP	Eksplicitno opozorilo na podaljševanje v 'SP	Frekvenca podaljšav v GF'
1	<i>evro</i>	574572	+	-	25
2	<i>avto</i>	185281	+	-	8
3	<i>video</i>	163217	+	-	10
4	<i>radio</i>	137186	+	-	2
5	<i>studio</i>	78303	+	-	0
6	<i>čelo</i>	60051	+	-	0
7	<i>kino</i>	53551	+	-	23
8	<i>euro</i>	31468	-		7
9	<i>tempo</i>	20120	+	-	0
10	<i>trio</i>	17106	+	-	0
11	<i>moto</i>	16044	+	-	2
12	<i>dinamo</i>	14463	+	-	0
13	<i>logo</i>	13673	+	-	102
14	<i>veto</i>	8896	+	-	0
15	<i>ego</i>	8325	+	-	33
16	<i>tango</i>	7976	+	-	0
17	<i>loto</i>	7690	+	-	0
18	<i>polo</i>	7421	+	+	107
19	<i>mikro</i>	6418	-		0
20	<i>vaterpolo</i>	6019	+	-	0
21	<i>mango</i>	5895	+	-	4
22	<i>solo</i>	5772	+	-	3
23	<i>volvo</i>	5766	+	+	67
24	<i>jugo</i>	5293	+	+	71
25	<i>avtoradio</i>	4983	+	-	0
26	<i>tehno</i>	4795	+	-	0
27	<i>kazino</i>	4353	+	-	0
28	<i>tornado</i>	4134	+	-	0
29	<i>konto</i>	4000	+	-	0
30	<i>servo</i>	3966	-		5
31	<i>piano</i>	3485	-		0
32	<i>torpedo</i>	3336	+	-	0

	Občno ime	Frekvenca leme v GF	Pojavitev v 'SP	Eksplicitno opozorilo na podaljševanje v 'SP	Frekvenca podaljšav v GF*
33	<i>disko</i>	3289	+	-	13
34	<i>embargo</i>	3203	+	-	0
35	<i>geto</i>	3109	+	-	0
36	<i>violončelo</i>	3087	+	-	0
37	<i>avokado</i>	3066	+	-	0
38	<i>porno</i>	2866	-		0
39	<i>miško*</i>	2839	+		53
40	<i>manko</i>	2832	+	-	0
41	<i>nokturno</i>	2763	+	-	0
42	<i>origano</i>	2649	+	-	0
43	<i>dodo</i>	2580	-		44
44	<i>karo</i>	2434	+	-	0
45	<i>pikado</i>	2400	+	-	4
46	<i>peso</i>	2378	+	-	2
47	<i>flamenko</i>	2308	+	-	0
48	<i>psiho</i>	2268	-		82
49	<i>placebo</i>	2095	+	-	0
50	<i>libido</i>	2070	+	-	0
51	<i>fičko</i>	1996	+		57
52	<i>rodeo</i>	1978	+	-	0
53	<i>largo</i>	1923	+	-	0
54	<i>manjko</i>	1922	-		0
55	<i>demo</i>	1848	-		35
56	<i>bolero</i>	1807	+	-	0
57	<i>sinko</i>	1794	+	+	33
58	<i>mačo</i>	1655	+	+	500
59	<i>saldo</i>	1633	+	-	0
60	<i>gestapo</i>	1579	+	-	0
61	<i>dečko</i>	1562	+	+	18
62	<i>kapučino</i>	1547	+	-	0
63	<i>libreto</i>	1512	+	-	0
64	<i>flamingo</i>	1432	+	-	2
65	<i>mambo</i>	1341	+	-	6
66	<i>medo</i>	1310	+	podaljšava ustreza	131
67	<i>indigo</i>	1114	+	-	0
68	<i>pianino</i>	1080	+	-	0
69	<i>stampedo</i>	1029	+	-	0
70	<i>ginko</i>	1029	+	-	0
71	<i>nono</i>	997	+	+	265
72	<i>portfolio</i>	988	-		0

Preglednica 2: V rabi najpogostejši občnoimenski samostalniki moškega spola na nenaglašeni -o.

* Ker je avtomatsko težko natančno ločiti lastna imena od občnih, so pri določenih primerih v frekvencah vštete tudi nekatere pojavitve lastnoimenskih samostalnikov, npr. *Miško*, *Dodo*, *Psiho*.

3.1 Obravnava občnoimenskih samostalnikov v ¹SP

Primere v preglednici 2 je mogoče razdeliti v nekaj skupin:

3.1.1 Samostalniki, ki jih v ¹SP ni

Med samostalniki, ki so glede na frekvenco v korpusu zelo pogosti, a jih v ¹SP ni, so: *demo*, *dodo*, *mikro*, *servo*, *piano*, *porno*. Poudariti je treba, da je večina teh primerov visoko na frekvenčni listi predvsem zaradi problemov avtomatskega razdvoumljanja enakopisnih oblik v slovenščini – realne frekvence samostalnikov moškega spola so v teh primerih bistveno nižje, kot prikazuje frekvenčni seznam.

V ¹SP prav tako niso zajete leme, ki so v neskladju z obstoječo pravopisno normo (npr. *manjko*, *euro*). Dejansko pogosta v rabi, vendar nezajeta v ¹SP pa sta samostalnika *portfolio* in *psiho*. Prvi se v korpusu ne pojavi s podaljšavo, drugi pa je v podaljšani različici relativno pogost.

3.1.2 Samostalniki, pri katerih ¹SP ne opozarja na podaljšavo

Največ primerov iz preglednice 2 spada v skupino samostalnikov, pri katerih ¹SP podaljševanja ne odsvetuje eksplicitno, ampak ustrezno sklanjatveno izbiro nakazuje le z navedbo nepodaljšane oblike za roditelj. Glede na število podaljšav v korpusu je te samostalnike mogoče razvrstiti v dve podskupini.

V prvi so samostalniki, ki se v rabi ne podaljšujejo: *studio*, *čelo*, *tempo*, *trio*, *dinamo*, *veto*, *tango*, *loto*, *vaterpolo*, *avtoradio*, *tehno*, *kazino*, *tornado*, *konto*, *torpedo*, *embargo*, *geto*, *violončelo*, *avokado*, *manko*, *nokturno*, *origano*, *karo*, *flamenko*, *placebo*, *libido*, *rodeo*, *largo*, *bolero*, *saldo*, *gestapo*, *kapučino*, *libreto*, *indigo*, *pianino*, *stampedo*, *ginko*.

Na prvi pogled se zdi, da se večinoma pojavljajo predvsem v standardnem (in lektoriranem) pisnem jeziku, vendar je brez upoštevanja konteksta takšno sklepanje tvegano.

V drugi podskupini so samostalniki, ki se v korpusu podaljšujejo. Zgolj nekajkrat se v rabi podaljšajo samostalniki *flamingo*, *mambo*, *mango*, *moto*, *peso*, *pikado*, *radio* in *solo*. Med 10 in 50 podaljšav je najti pri samostalnikih *avto*, *disko*, *ego*, *evro*, *kino*, *video*, več kot 50 pa pri samostalniku *logo*.

3.1.3 Samostalniki, pri katerih je v ¹SP podaljšava eksplicitno navedena kot nepravilna

V preglednici 2 je tudi nekaj primerov, pri katerih ¹SP na podaljšavo eksplicitno opozarja tako, da je v geslu navedena podaljšana roditeljska končnica, poleg nje pa simbol za *nepravilno* (krožec °). V tej skupini najdemo nekatere znamke oz. poimenovanja avtomobilov (*fičko*, *jugo*, *polo*, *volvo*), ljubkovalnice oz. manjšalnice (*dečko*, *sinko*, *miško*) in na regionalno rabo vezane besede (*nono*). Razen tega je tukaj še beseda *mačo*, ki je v slovarju sicer kvalificirana kot slengovska, v rabi pa se pojavlja v zelo različnih vrstah besedil.

3.1.4 Primer, pri katerem ¹SP podaljšavo navaja kot ustrezno

V celotnem naboru podatkov najbolj izstopa samostalnik *medo*, ki je edini, pri katerem je v ¹SP podaljšava navedena kot ustrezna. Razlog za takšno odločitev gre morda iskati v dejstvu, da je beseda kvalificirana kot *otročka* in kot taka po mnenju avtorjev ¹SP očitno zasluži drugačno obravnavo.

Ker pa slovar podaljšavo eksplicitno označuje kot nepravilno pri primerih, ki so označeni za ljubkovalne (npr. *bučko*, *črnko*, *debeluško*), slengovske (npr. *mačo*), šaljive (npr. *bimbo*, *debelinko*, *debelko*) in pokrajinske (npr. *nono*), se zdi posebna obravnavna samostalnika *medo* vprašljiva.

3.2 Podaljševanje občnoimenskih samostalnikov v korpusu Gigafida

Pri občnoimenskih samostalnikih je nekoliko težje ločiti, katere skupine samostalnikov se podaljšujejo in katere se ne. Vsekakor po frekvenci podaljšav jasno izstopajo imena oz. znamke avtomobilov, tj. *polo* (107), *jugo* (71), *volvo* (67), *fičko* (57). To potrjujejo tudi imena za avtomobile, ki se niso uvrstila med najpogostejših sto samostalnikov, npr. *fičo* (185), *clio* (132), *bravo* (88), *yugo* (48).

Na drugi strani so med najpogosteje podaljševanimi naslednji samostalniki: *mačo* (500), *nono* (265), *medo* (131), *logo* (102), *psiho* (82), *miško* (53), *dodo* (44), *demo* (35), *senko* (33), *ego* (33), *evro* (25), *kino* (23). V nasprotju z oznakami v ¹SP korpusni podatki kažejo, da se ti samostalniki pojavljajo v zelo različnih kontekstih in jezikovnih žanrih.

Šele z opazovanjem posameznih navedenih samostalnikov v besedilnem kontekstu je mogoče ugotoviti, da je obravnavana podaljšava v jeziku precej bolj heterogena, kot smo si do nedavnega predstavljali. Pri nekaterih samostalnikih se večina podaljšanih oblik res pojavlja v žanrih, kjer se tipično uporablja nestandardna slovenščina, denimo v zapisih na internetnih forumih. Pri drugih pa so v enaki meri prisotni primeri iz časopisja, revij in literature.

Tako v standardni kot nestandardni slovenščini pa do podaljšav prihaja bodisi v smislu napake¹⁰ ali pa v smislu namenskega kršenja pravila za doseganje posebnega, npr. humornega ali ironičnega učinka. Zelo pogosto je podaljšave najti tudi v poročanem govoru, zlasti pri primerih, kjer bi nepodaljšana različica uničila občutek avtentičnosti govorne situacije.

Sklep

Podaljševanje samostalnikov v korpusu Gigafida je v veliki meri odvisno od konteksta, v katerem se pojavlja, in pa tudi avtorjevega namena. To pomeni, da se obravnavano jezikovno vprašanje pomembno loči od drugih zadreg, s katerimi se srečujejo uporabniki jezika. Če je npr. vprašanje, kako se sklanja beseda *mandelj*, v priročniku slovarskega tipa mogoče rešiti z navedbo ustrezne rodilniške končnice, pa je pri podaljševanju s *t* zelo tvegano predpisovati

¹⁰ Kjer gre za »jezikovno 'neuspel' del besedila ali pojav v besedilu, ki je nenamerno odklonski« (James 1998: 1).

zgolj in le eno pravilno izbiro. Prav tako tvegano je na načelni ravni ločevati skupine samostalnikov, pri katerih je podaljševanje dovoljeno, od tistih, kjer ni.

¹SP podaljšavo dovoljuje samo pri enem samostalniku, ki se zdi v množici ostalih nekako arbitrarno izbran,¹¹ pri drugih pogosto podaljševanih besedah pa podaljšavo označuje za nepravilno. To predstavlja problem za uporabnika, ki si poskuša razložiti, zakaj je ob (po podatkih ¹SP) slengovskem samostalniku *mačo* našel eksplicitno opozorilo, da je podaljšava nepravilna, pri besedah *disko*, *evro*, *logo* pa tega opozorila ni. Ali to pomeni, da je podaljšava v slengu še prav posebej nepravilna? Najbrž ne, čeprav informacija takšno interpretacijo omogoča. ¹SP sporoča, da podaljšava ni primerna, če želimo slengovsko besedo uporabiti v standardni slovenščini. In spet, kaj to pravzaprav pomeni? Naj bodo pisatelji še prav posebej pozorni, da osebe v romanih govorijo o *mačih* in ne o *mačotih*?

Pri razmisleku o tem, kako v prihodnje reševati vprašanje obravnavane podaljšave, je jasno predvsem, da je treba stopiti stran od forme trenutnega pravopisnega slovarja in njenih omejitev. Nove možnosti obdelave in prikaza jezikovnih podatkov skupaj z novimi željami in potrebami jezikovnih uporabnikov omogočajo, če ne kar zahtevajo, novosti tudi na področju predstavitve jezikovnega predpisa.

V elektronski obliki je podatke mogoče prikazati na nove, naprednejše načine. Predstavitev izbrane leksikalne enote ni omejena na posamezni geselski članek, ampak jo je mogoče sestaviti s povezovanjem različnih jezikovnih podatkovnih baz. Oblikoslovnim podatkom o besedi je mogoče dodati kolokacijske in koligacijske informacije, vključiti povezavo na primere realne rabe, grafične prikaze pojavljanja glede na vir, žanr in leto nastanka besedila in podobno. Tako zasnovani jezikovni vir lahko enostavno reši obravnavani problem podaljševanja, saj uporabniku omogoča vpogled v to, kdaj (in zakaj) se določen samostalnik v slovenščini podaljša, kdaj (in zakaj) pa ne.

Prototip priročnika, ki opis jezikovne variantnosti neposredno povezuje s podatki iz realne jezikovne rabe, v našem prostoru že nastaja.¹² Zasnovan je kot spletni portal, v katerega uporabnik vnese svoje vprašanje, sistem pa mu ponudi podatke o iskanem jezikovnem fenomenu v rabi, opredelitev trenutno aktualnega jezikovnega predpisa, povezavo na sorodna vprašanja o jeziku, dodatno gradivo in podobno. Na portalu ima uporabnik torej možnost sočasnega vpogleda v abstraktno pravilo na eni in konkretne primere jezikovne rabe na drugi strani.

Vseeno pa ostaja odprto vprašanje, kako v prihodnje zasnovati samo pravilo, se pravi splošno smernico za rabo obravnavane podaljšave. Pred dokončno odločitvijo bi bilo treba analizirati še podatke iz govornega korpusa, saj se tako podaljševanje mnogo pogosteje kot v pisnem pojavlja v govorjenem jeziku. Predvsem zanimive rezultate gre pričakovati pri analizi govor-

11 Morda je do te izjeme prišlo zaradi nepozornosti pri prenosu podatkov iz slovarja SSKJ, ki pri nekaterih iztočnicah, med drugim pri samostalniku *medo*, podaljševanje navaja kot legitimno izbiro.

12 V sklopu projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku – informacije o projektu na <www.slovenščina.eu>. Na internetni strani so na voljo tudi tehnične in vsebinske specifikacije za novi jezikovni vir, ki se delovno imenuje *Slogovni priročnik* (Bizjak Končar idr. 2011).

jene standardne slovenščine. Ne smemo namreč pozabiti, da je velika večina besedil, zajetih v korpus Gigafida, lektoriranih. Podatka o tem, kolikokrat so pisci izvorno uporabili podaljšavo (ali kolikokrat bi jo uporabili, če bi jo smeli), v pisnem korpusu ne dobimo.

Razen tega je potrebno imeti pred očmi, da so v prispevku analizirani le najpogostejši samostalniki. Analiza v rabi redkejših samostalnikov bi vsekakor dala drugačna razmerja med podaljšanimi in nepodaljšanimi oblikami. Ob vsem povedanem bi bila zanimiva tudi analiza sprememb, ki jih je sistematizacija odnosa do podaljševanja v ¹SP prinesla v primerjavi s slovarjem ¹SSKJ. Ugotoviti bi bilo mogoče, ali aktualna raba izkazuje podaljševanje predvsem na tistih mestih, ki jih identificira tudi ¹SSKJ, ali gredo trendi podaljševanja danes v drugo smer.

Na mestu je torej opozorilo, da so v prispevku predstavljene ugotovitve lahko zgolj temelj za razmislek o obravnavanem jezikovnem fenomenu, zaželeno pa so nadaljnje analize z osredotočenjem predvsem na kontekst rabe posameznih samostalnikov (tudi zaradi že omenjenih težav avtomatskega označevanja besedil). Kljub vsemu pa v prispevku predstavljena analiza prinaša nekatere zaključke, mimo katerih pri pripravi novih smernic vsekakor ne bi smeli:

- ▷ podaljševanje se ne pojavlja le v govorjeni, ampak tudi pisni slovenščini,
- ▷ podaljševanje se pojavlja tako v nestandardni kot v standardni slovenščini,
- ▷ tvorci besedil besede podaljšujejo tako nenamenoma kot namenoma.

Literatura in viri

- ARHAR HOLDT, Špela, idr., 2011: *Pedagoška korpusna slovnica pri projektu Sporazumevanje v slovenskem jeziku (kazalnik 16) – Standard za korpusno analizo slovničnih pojavov*. <http://www.slovenščina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik16/Kazalnik_16_Pedagoška_slovnica_SJ.pdf>
- BIZJAK KONČAR, Aleksandra, idr., 2011: *Slogovni priročnik: sporazumevanje v slovenskem jeziku (kazalnik 17) – Standard za korpusno analizo težav pri tvorbi besedil*. <http://www.slovenščina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik17/Kazalnik_17_Slogovni_prirocnik_SJ.pdf>
- DOBROVOLJC, Helena, JAKOP, Nataša, 2011: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Gigafida = <<http://www.gigafida.net>>
- JAMES, Carl, 1998: *Errors in Language Learning and Use: Exploring Error Analysis*. London, New York: Longman.
- LOGAR BERGINC, Nataša, idr., 2012: *Korpusi slovenskega jezika Gigafida, KRES, ccGigafida in ccKRES: gradnja, vsebina, uporaba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Trojina. [V tisku.]
- ¹SP 2010 = *Slovenski pravopis*. Spletna izdaja. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.). <<http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>>
- Sporazumevanje v slovenskem jeziku = <www.slovenščina.eu>
- ¹SSKJ 2000 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Spletna izdaja. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.). <<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>>